

0 6 1 7

A Magyar Hírlap hétfői melléklete
2017. június 17.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

F u v a l l a t'

Fazekas Mihály: Nyári esti dal

Halkkal ingó lanyha pára!
Szálldogáló harmatok!
Kis furuglyám lágy szavára
Tiszta hangot adjatok;
Lengd be véle gyenge szellet
Sík mezőnk határait,
A juhász a nyájja mellett
Hadd fülelje sorjait.

Míg az estve bíborozza
A lement nap hajnalát,
Míg az éjj becsillagozza
Széletterítve fátyolát:
Addig a menny földre hinti
Balzsamának harmatit,
S új erővel áldva inti
Új öröme alattit.

A mocsáros nép kuruttyol,
Prüccsög a sok kis bogár,
Réce hápog, fürj palattyol,
Hangicsál egy kis madár.
Jó napunkat felcserélő
Édes esti hajnalom!
Téged áld e tenger élő,
Téged áld e kis dalom.

Harmatoddal részegülve
A virággal tarka rét,
Hímje nővel egyesülve
Néked ontja fűszerét.
A nap éles fénnye süllyán
Minthogy úntig szenvedett
A kaszás, a szüre ujján
Alva tisztel tégedet.

Óh, palolj rá, csendes este,
Nyugtató lehelletet,
Hogy törődött vére, teste
Újra nyerjen életet.
Szállj le rám is sátorozva,
Szenderítő nyugalom;
Közbe-közbe szunnyadozva
Csendesedj le, kis dalom.

M ű v é s z P á h o l y

Kis szériás stílus

Kaes Gyula építész, belsőépítész és grafikus emlékkiállítás látható a FUGA Budapesti Építészeti Központban. A hónap végéig megtekinthető tárlat, amelynek kurátorai Fehérvári Zoltán és Winkler Barnabás, nagyrészt a Magyar Építészeti Múzeum anyagából áll. A kiállításon olyan érdekességek is szerepelnek, mint a megsemmisült Vörösmarty téri Floris cukrászda belső tereiről készült fényképek. A tárlatot a Magyar Művészeti Akadémia rendezte és az Iparművészeti Múzeumtól, a Műgyűjteménytől, valamint magánszemélyektől kölcsönzött tárgyakkal egészítették ki.

A magyar tárgykultúra és belsőépítészeti kultúra legizgalmasabb korszaka – csak úgy, mint a magyar építészeti – alighanem a két világháború közötti időszak volt: nemcsak az olyan, a Bauhausban otthon találó zsenik, mint Breuer Marcell vagy a magyar reklám-

fotózást megteremtő Pécsi József, a korszak egyik legismertebb iparművésze, Kozma Lajos, de az olyan, kevésbé ismert szakemberek miatt is, mint Kaesz Gyula.

Életműjük különös időszakban és különös körülmények közt jött létre: ahogy Vadas József a magyar iparművészet történetéről írt művében felhívja rá a figyelmet, az art deco magyarországi változatának sajátossága, hogy a stílus nálunk nem a luxusberuházásokban jelent meg, mint például Franciaországban, hanem sokkal inkább a kis szériás lakásdekorációkban, és – tehetjük hozzá bátran – az olyan, üzleti céllal kialakított helyiségekben, mint a cukrászdák, bankfiókok vagy egy-egy, a modern ízléshez vonzó kisüzlet tulajdonosának boltja.

A kemény szovjet típusú diktatúra, majd az olcsó, rossz minőségű, ízléstelen tömegtermékeket a polgárral és a minőségivel szem-

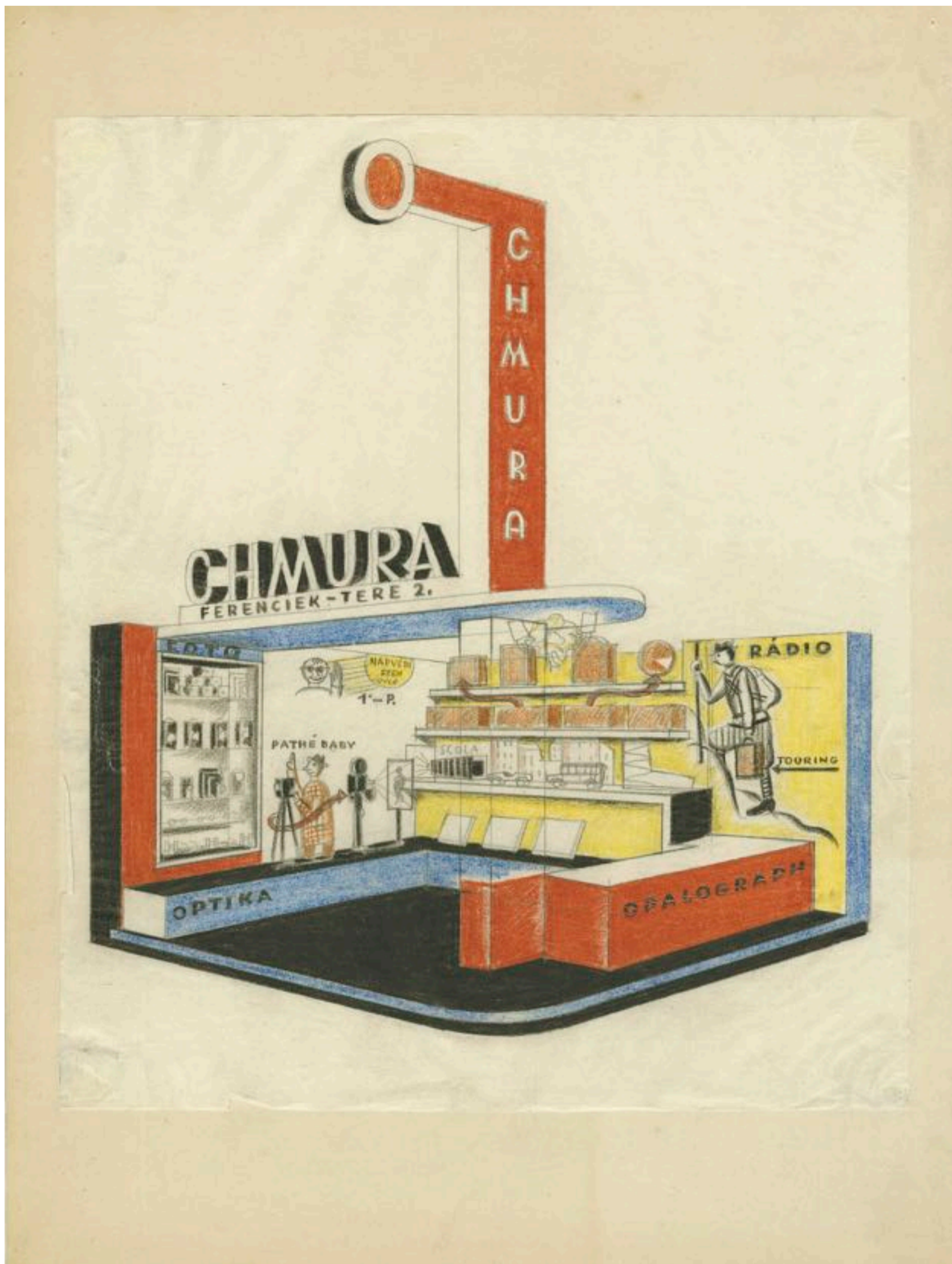
ben mindenhol preferáló kádárista ízlésdiktatúra – ha nem semmisítette meg – pusztulni hagyta a második világháború bombázásai után még megmaradt tárgyi értékeket ebből a korból, legyen az formatervezett lakásbelső, bútor vagy üzletportál, ezért a megmaradt tárgyak mentése, a korszak dokumentálása és feltárása részben elmaradt.

Az utóbbi időben az Iparművészeti Múzeum is kísérletet tett, hogy a Breuer újra itthon című tárlattal –, amely szeptemberig még látható – Breuer Marcell életműve köré építve bemutassa a korszak más fontos tárgytervezőit és építészeit, akik nem egyszer ugyanazok voltak, most pedig a FUGA Budapesti Építészeti Központban rendeztek Kaesz Gyulának emlékkiállítását.

Az Angyaliföldön 1897-ben született Kaesz munkácsaládból származott, apja asztalosmester volt. Az iparrajziskola elvégzése után

került az Iparművészeti Iskolába, Györgyi Dénes osztályába, ahol 1917-ben diplomázott. Diplomamunkája, a Művészember háza tervrajza megtekinthető a tárlaton. A magyar vidéki kúria még kissé idealizált, szellemiségében a gödöllői művésztelepet idéző terv, amely, noha jól lakható épületnek tűnik, kissé idegen a magyar hagyománytól.

Kaes 1919-ben barátkozott össze Kozma Lajossal, akinek húszas évekbeli stílusa, az úgynevezett Kozma-barokk akkoriban erős hatást gyakorolt rá. A szintén kiállított 1917-es Nipp-szekrény tervén ennek értelemszerűen nyoma sincs: szép kis munka – és éles ellentétben áll az ugyanebben az évben keletkezett Fabútor-tervekkel, amelyek egyszerű formákkal és díszítéseikkel érezhetően a szegényebbeket célozzák.

A Chmura optika standjának terve a Budapesti Nemzetközi Vásárra

Forrás: Magyar Építészeti Múzeum

Folytatás az I. oldalról

A széles tömegeknek minőségi, formatervezett tárgyakat kínáló tervezés mint cél és mint a korszellem fő iránya majd a Walter Gropius által két évvel később alapított Bauhaus nyomán teljesedik ki, olyan magyar közreműködők által is, mint Breuer Marcell vagy Moholy-Nagy László.

A Kaesz-kiállításon a fabútorok mellett a fiúárvaház terve látható: a monumentális, ám praktikus épület részleteit elnézve körvonalozódik a kor egyik legfőbb törekvése, a totális tervezés. A kiállítás későbbi részében, a Kaesz által tervezett lakószobák, komplett lakások, házak és házbelsőik kapcsán jól látszik az a fajta funkcionális gondolkodás, amely nem egyedi bútorokban artikulálódik, hanem mindent figyelembe vesz a tapétamintától a teraszlabazatig, a textilekig és a különféle helyiségek összehangolásáig. (Kaesz felesége, Lukáts Kató grafikus, akivel 1925-ben háza-

sodott össze, például többször tervezett textileket a bútorokra.) A kiállított tervrajzok, fotók és tárgyak külön csoportját képezik azok a pavilontervek, kiállítástervek, amelyek Kaeszhez kötődnek, így az 1937. őszi lakberendezési vásár – ma így mondanánk – arculatának és építészeti tereinek kialakítása vagy a BNV-pavilonok terve.

Érdekes az is, hogy Kaesz építészként minden alkalommal mintegy „rátervezte” a környezetre a lakóházat: míg az 1926-os, a Frankel Leó és Török utca sarkára tervezett tömb teljesen letisztult formavilágú, vízszintesen tagolt épület, amelyen organikus forma nem lelhető fel, a két évvel későbbi síófoki nyaralón megtartja a klasszikus balatoni épületelemeket, így a kőlabazatot.

A harmincas években készült a Vörösmarty téri Floris cukrászda belterének terve: a második világháborúban bombatalálatot ka-

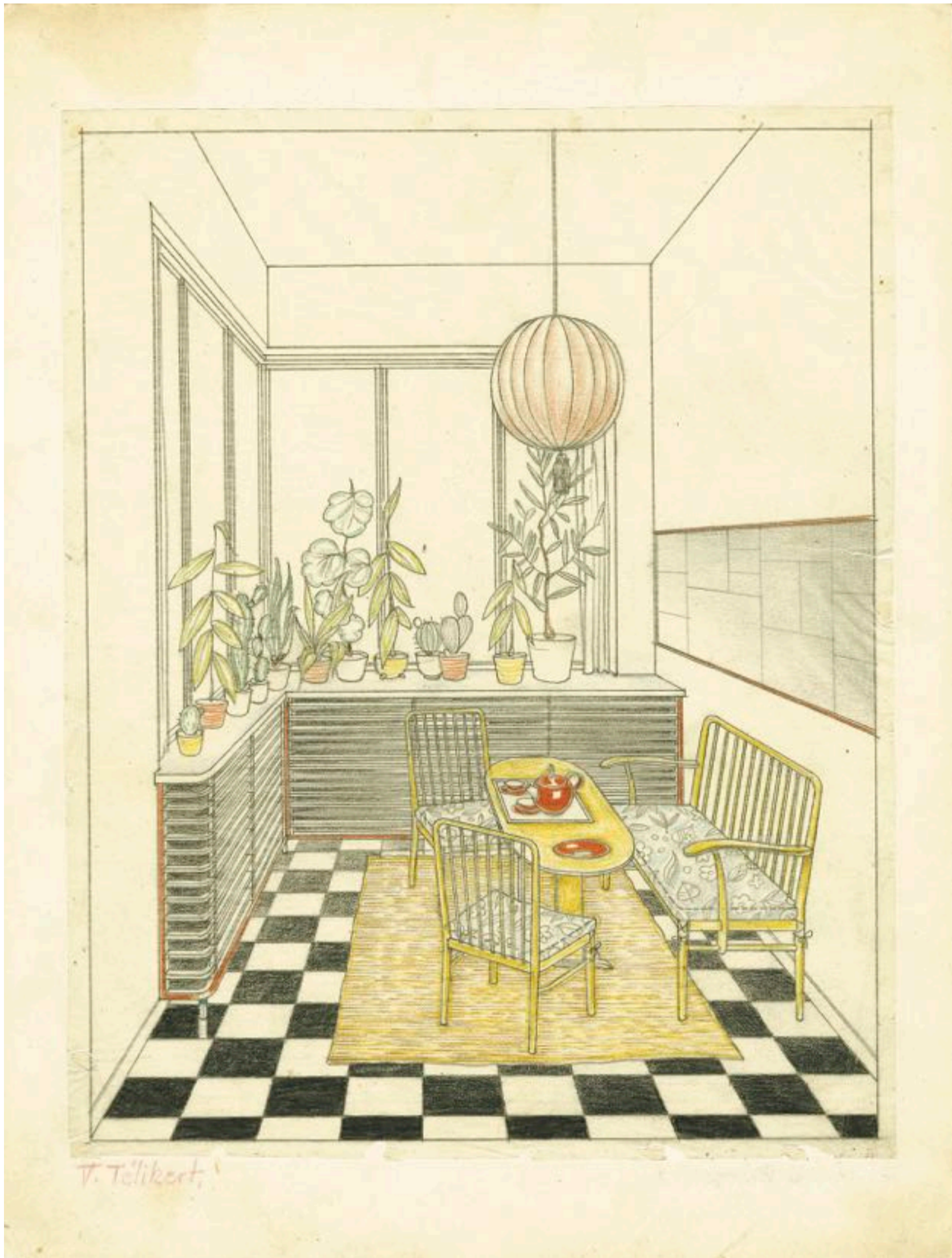
pott épületet a cukrászdával együtt bontották le, így semmisült meg az egyik legszebb modern belvárosi tér. A bő fotóanyag láttán megszakadhat a szív: a mai üvegház helyén álló neoreneszánsz palotában, az úgynevezett Haas-palotában 1932-ben nyílt meg a cukrászda, amelynek portáljába illeszkedve alakították ki az üzletet. Belül fémvázás pult, rejtett világítás, falfülkék voltak, az épület belső íveit Kaesz láthatóan összehangolta a korlát ívével, míg az itt használt csomagolópapírokat Kozma Lajos tervezte.

Ugyanez a kifinomult letisztultság jelenik meg azon a nagykanizsai üzletportálon, amely Weiss Jacques üvegboltjához tartozott.

Miközben Magyarországon nem igazán volt kereslet tömegszinten a modern bútorra – a hárommillió koldus országának anakronisztikus társadalmi berendezkedése és a trianoni szerződés által agyonvágott magyar gaz-

daság teljesítőképzetlensége okán egyszerűen nem volt elég vevő –, az a szűk polgári réteg, amely jellemzően város lakó volt és a nagypolgári réteghez tartozott, megengedhette magának, hogy Kaeszt és körét foglalkoztassa. Noha nemcsak a szakma kardoskodott a tervezők alkalmazása mellett, de kormányzati szándék is volt a lakáskultúra színvonalának emelése: míg 1935-ben az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács tett javaslatot arra, hogy a gyárakban alkalmazzanak tervezőket – ez nem valósult meg –, a húszas évektől rendszeresek voltak a központilag szervezett lakberendezési tárlatok, amelyeken a bútorok mellett könyveket, kerámiákat is bemutatnak.

A háború miatt ennek tartós hatása nem volt, így inkább a nagypolgárság és a tervezők együttműködésének az eredménye az a néhány szobabelső, amelyek terveken és fotókon láthatók, például Kálmán Árpád laká-

Ábel György lakása, Budapest, Jászai Mari tér 4/a, 1937

Forrás: Magyar Építészeti Múzeum

sa, amelyben még a gyerekszoba is formatervezett a hatalmas, állatfigurás tapétával vagy Spitz Imre fakereskedő lakása – ebben egyébként fellelhető egy lámpa, amelynek hasonmását ma az egyik legnagyobb lakberendezési áruház forgalmazza mint tömegterméket...

Figyelemre méltó, a Kaesz-féle szobabelsőkben a letisztult, praktikus formák mellett nemegyszer erős mintázatú, szinte szecessziósan burjánzó, textillal bevont bútorok állnak, ami különös feszültséget ad a tereknek.

Az egyik legszebb épületet a Hegyalja útra tervezte Kaesz: Lengyel Béla lakása mintegy belesimul a tájba, a lapos tető nem bontja meg a látványt, a jellegzetes kis kerek ablak a környéken több Bauhaus-ihletésű épületen megjelenik – általában a lépcsőházak vagy a fürdőszobák kaptak ilyen ablakokat –, a lábra állított terasz pedig a lapos tetővel kicsit lenyomott épületet teszi légiesebbé.

Érdekes Kaesz saját lakásának berendezése, amely fotókon látható az azok a bútorok, amelyek helyet kaptak a kiállítóteremben, a fotelek és tárolóbútorok mellett egy újságtartót is láthatunk.

Kaeszt a harmincas években bízták meg a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank fiókjainak kialakításával. Nemcsak Budapesten, de a Felvidéken és Szarvason is tervezett, az ügyfélforgalmi terek világítását több helyen is úgy oldotta meg, hogy a fődémet megbontotta egy íves ablaksorral, ami szép fényjátékokat hoz létre. Érdekes a Károly körüti fiók padlózata, az óriási fekete-fehér kőlapokkal kirakott helyiség látványa egyszerre idézi a reneszánsz olasz épületek padlóit, jelzi a kor tervezőinek vonzódását a grandiózus, de egyszerű dizájnhoz, ez a padlózat pedig nemegyszer megjelenik a korszak festőinek munkáin, különösen a római iskolások képein is. (Ha már olasz kap-

csolódási pontok: Kaesz Bierbauer – később: Borbíró – Virgillel együtt tervezte meg a Milánói Triennálé magyar pavilonját 1933-ban.)

Kaesz Gyula szakíróként és szerkesztőként is jelentős művet hagyott hátra. Legismertebb munkája, az Ismerjük meg a bútorstílusokat! a hatvanas években jelent meg. Több évtizednyi munka van benne – s többéves tapasztalat is, hiszen a tervező 1935-től saját lapot is adott ki A bútor címmel, igaz, ez csak három évfolyamot élt meg vele az élen.

A második világháború után felhagyott a tervezéssel, energiáit inkább az oktatásnak szentelte, 1952-től az Iparművészeti Főiskola főigazgatója volt.

Péntek Orsolya

Művész Páholy rovatumunk az MMA támogatásával készült

H. Olga élete igazi kelet-európai szürreál volt

Forrás: lma

Képirás (57.)

Filmbe illő jelenet: nem épp rózsás hangulatú és magas intelligenciával megáldott, állig felfegyverkezett huszonéves fickók, hátuk mögött a vérszomjas szovjetekkel, plusz egy csinos asszonyka decens polgári kosztümben és nagykabátban

Aki folyton szembement

H. Olga fura asszony volt. Például 1944-ben, miközben a szovjet csapatok már a Dunától a Velencei-tavon át a Balaton csücskéig húzó Margit-vonalat készültek áttörni, ő a Déli pályaudvaron vonatra szállt, s elindult Komáromba, hogy az ottani hadikórházban fekvő férjét fölkeresse. A katonatiszt Kálmán „kakuktkojásként” került oda. Nem holmi laktanyai véletlen sérüléssel vagy harctéri sebesüléssel operálták, hanem szimpla vakbéllel. E tény a lényegen nem változtatott, Olga, mint hű és gondos feleséghez illik, elindult, hogy meglátogassa. Nem üres kézzel érkezett, hanem vitt némi süteményt és sültet, hogy lábadozó párja étrendjét feljavítsa.

A találkozó létrejött, örültek is egymásnak, s bizonyos csók is csattantak, ám Olga szinte rögvest visszaindult Budapestre, mert – úgymond – dolga volt. A tervbe pusztán annyi hiba csúszott, hogy a szovjetek – nem tudván az asszony szándékairól – időközben megunták a tétlenséget, s december 23-án nagy lendülettel elvágták a bécsi, majd 25-én dél körül a kerülőútként szóba jöhető esztergomi vasutat is. Olga valahogy elvergődött Tatáig, de onnét már nem mentek személyvonatok, csak Nyugatra. Az asszony azonban nem hagyta ennyiben az ügyet. Mivel kiválóan beszélt németül, addig rimázkodott egy SS-alakulat tagjainak, míg azok fel nem tették egy, a fővárosba erősítésként beküldött, katonákkal megrakott teherautó platójára. Manapság erre talán pénzért is lehetne toborozni az adrenalinhiányban szenvedő embereket, akkoriban azonban inkább fix öngyilkosságzámba ment az akció.

Filmbe illő jelenet: nem éppen rózsás hangulatú és magas intelligenciával megáldott, állig felfegyverkezett huszonéves fickók, hátuk mögött a vérszomjas szovjetekkel, plusz egy csinos asszonyka decens polgári kosztümben és nagyka-

bátban. A zenei aláfestésről a távolról morajló ágyúszó, felülről repülőgépek zúgása gondoskodott, a közönség pedig csakis szemben jött az úton. Mit jött, iszkolva mentette az életét, s iszonyodva tekintett azokra, akik „oda” tartottak, ahol napokon belül vége a világnak. Olgának – és a kameradoknak – azonban szerencséje volt, így egy, a körülményekhez képest jó hangulatú és vaskos tréfákkal fűszerezett túra nyomán ők lettek (jó eséllyel) az utolsók, akik békében bejutottak Budára. Igaz, egy vörös csillagos tank valahol a hegyekben kis híján elrontotta a bulit, mert utánuk dörrentett egyet, de az út éppen kanyarodott, így a lövedék a partoldalban robbant, s ők bő gázt adva elszeleltek.

Olga – miután elköszönt a katonáktól – hazament, hogy az általa bűjtatott személyek és javak gondját viselje. Ebbéli ténykedését nem valamiféle hősi szemlélet, csak a szimpla – már amennyiben ezt 1944–45 fordulóján szimplának lehet titulálni – emberség és jólneveltség motiválta. A háború nem az ő akaratából tört ki, így ahol lehetett, tiltakozott ellene. Arról sem ő tehetett, hogy Pest 1945. január 18-i felszabadulása után rögvest odalett a megmentéshez és megmeneküléshez kapcsolódó mindenféle kellemes érzés, lévén a túlélők jeleneteket rendeztek a bútorok és ruhák tulajdonlásáért. No nem Olgával veszekedtek – neki tényleg mindent szépen és szívből köszöntenek –, hanem egymással azért, hogy a szekrény és a tarka kis-kosztüm pár hónappal korábban még kié volt.

Hiába, némelyek a rájuk nehezedő nyomás megszűntével olykor egészen furán képesek viselkedni.

Közbevetőleg érdemes lejegyezni, az ostrom idején főhősnők életét egészen szürreális jelenetek tarkították. Ezek sorából kiemelkedik, amikor Olga belvárosi lakásának kimon-

dottan szép foteljébe – a légnyomások miatt gondosan nyitva tartott – az ablakon át szó szerint beleesett egy akna. A szerkezet ugyan nem exponált, de a sodró lendületével a rugókat és a huzatot sikeresen tönkretette. Hogy német, magyar vagy szovjet baka lőtte-e, mára megállapíthatatlan, az azonban bizonyos, a gyárban vacak munkát végeztek, mert amikor ki-dobták a másodikról, akkor sem robbant föl.

Persze ma már ez is – értve alatta az ablakból való kiejtést – elképzelhetetlen lenne, de akkoriban nem létezett az éjjel-nappal hívható 112, ahol a készséges tűzsereszeket is kapcsolják. Az emberek pedig örültek, ha mentül hamarabb megszabadulhattak az efféle termékektől.

Nagyot lépve az időben 1956 őszére ugrunk. Október 22-én Olgát Bécsbe küldik tárgyalni. Azt csak halkán érdemes megjegyezni, hogy az osztrák fővárosban élt akkoriban Franci, a Nyugatra szakadt rokon, aki ezzel-azzal mindig igyekezett színesíteni a Magyarországon rekedt családtagok életét. Olga tárgyalásai végén elugrott Francihoz, majd a rádióhíreket hallgatva október 25-én elindult vissza Budapestre. S bár a naptár 1956-ot mutatott, az érzés 1944-et idézte: a tömeg csak szembejött, befelé pedig egymaga. A kommunista állam háttárra alig engedte vissza, s végül szinte rimázkodott, hogy vegye Bécsnek az irányt.

Olga 1986-ban hunyt el ugyanabban a házban és lakásban, ahol mások életét mentette. Megölték olyformán, hogy a magatehetetlen asszonyra éjjel kinyitották az ablakot, s a teste reggelre szó szerint kihült.

Igazi kelet-európai szürreál volt az élete.

Lázin Miklós András

0 6 1 7